

**INTEGRATSIYALASHGAN TA'LIM FAOLIYATI JARAYONIDA BO'LAJAK
TARBIYACHILARNING METAKOGNITIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH****РАЗВИТИЕ МЕТАКОГНИТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ
ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ ИНТЕГРИРОВАННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ****DEVELOPING THE METACOGNITIVE COMPETENCE OF FUTURE
TEACHERS IN THE PROCESS OF INTEGRATED EDUCATIONAL ACTIVITIES****Baratova Yulduz Asadullayevna**

JDPU tayanch doktoranti (PhD)

+99897 7933010

yulduzasadullayevna@gmail.com

Annotatsiya: Zamonaviy pedagogik ta'lim tizimida talabalarning nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalarini, balki o'z bilish jarayonlarini anglash, nazorat qilish hamda baholash qobiliyatlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, integratsiyalashgan ta'lim faoliyati talabalarning refleksiv fikrlashini rivojlantirish hamda ularning metakognitiv qobiliyatlarini shakllantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratadi. Mazkur maqolada integratsiyalashgan ta'lim faoliyati jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning metakognitiv kompetentligini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi.

Аннотация: В современной системе педагогического образования важно развивать у студентов не только профессиональные знания и навыки, но и способность осознавать, контролировать и оценивать собственные познавательные процессы. В этом контексте интегрированная образовательная деятельность создает благоприятную педагогическую среду для развития рефлексивного мышления учащихся и формирования их метакognитивных навыков. В статье рассматриваются вопросы развития метакognитивной компетентности будущих педагогов в процессе интегрированной образовательной деятельности.

Annotation: In the modern system of teacher education, it is important to develop students not only professional knowledge and skills, but also the ability to recognize, control and evaluate their own cognitive processes. In this context, integrated educational activities create a favorable pedagogical environment for the development of students' reflexive thinking and the formation of their metacognitive skills. The article discusses the issues of developing the metacognitive competence of future teachers in the process of integrated educational activities.

Kalit so'zlar: Metakognitiv kompetentlik, integratsiyalashgan ta'lim, bo'lajak tarbiyachilar, refleksiv fikrlash, pedagogik kompetensiya, innovatsion ta'lim texnologiyalari, interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, o'z-o'zini baholash.

Ключевое слова: Метакognитивная компетентность, интегрированное обучение, будущие педагоги, рефлексивное мышление, педагогическая компетентность, инновационные образовательные технологии, интерактивные методы, проблемные ситуации, самооценка.

Keywords: Metacognitive competence, integrated learning, future teachers, reflexive thinking, pedagogical competence, innovative educational technologies, interactive methods, problematic situations, self-assessment.

Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida pedagog kadrlarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat yurituvchi tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish bilan bir qatorda ularning metakognitiv qobiliyatlarini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda ta'lim tizimida integratsiyalashgan ta'lim yondashuvi keng qo'llanilmoqda. Integratsiyalashgan ta'lim turli fanlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ta'minlash hamda talabalarning bilimlarini kompleks tarzda shakllantirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv talabalarning refleksiv fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Metakognitiv kompetentlik shaxsning o'z bilish jarayonlarini anglash, nazorat qilish va boshqarish qobiliyatlarini ifodalaydi. Ushbu kompetensiya pedagoglarning o'quv faoliyatini samarali tashkil etishi hamda pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Shu sababli bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida metakognitiv kompetentlikni rivojlantirish pedagogik ta'limning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Metakognitsiya tushunchasi ilmiy muomalaga John H. Flavell tomonidan kiritilgan bo'lib, u metakognitsiyani shaxsning o'z bilish jarayonlari haqida fikrlashi hamda ularni ongli ravishda boshqarish qobiliyati sifatida talqin qilgan. Metakognitiv faoliyat shaxsning bilimlarni egallash jarayonida refleksiv yondashuvni shakllantiradi hamda o'quv faoliyatining samaradorligini oshiradi. Metakognitiv kompetentlik odatda quyidagi tarkibiy komponentlardan iborat deb qaraladi:

- metakognitiv bilimlar - shaxsning o'z bilish jarayonlari haqidagi bilimlari;
- metakognitiv ko'nikmalar - o'quv faoliyatini rejalashtirish, nazorat qilish va baholash qobiliyatlari;
- metakognitiv tajriba - shaxsning refleksiv faoliyati jarayonida shakllanadigan tajribalar.

Bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida ushbu komponentlarni rivojlantirish ularning kasbiy faoliyatini samarali tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Integratsiyalashgan ta'lim faoliyati zamonaviy pedagogik yondashuvlardan biri bo'lib, turli fanlar o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni ta'minlash orqali ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv talabalarning bilimlarini tizimli va kompleks tarzda shakllantirishga imkon yaratadi. Bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida integratsiyalashgan ta'lim faoliyati quyidagi pedagogik imkoniyatlarni yaratadi:

- turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglash;
- muammoli vaziyatlarni kompleks tahlil qilish;
- refleksiv fikrlashni rivojlantirish;
- o'quv faoliyatini mustaqil rejalashtirish.

Integratsiyalashgan ta'lim jarayonida talabalar turli pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish orqali o'z bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'lash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning metakognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida reflektiv faoliyatni tashkil etish metakognitiv kompetentlikni rivojlantirishning muhim pedagogik shartlaridan biri hisoblanadi. Refleksiya orqali talaba o'z faoliyatini tahlil qiladi, amalga oshirilgan ishlarning samaradorligini baholaydi hamda kelgusidagi faoliyatini takomillashtirish yo'llarini aniqlaydi. Shu sababli pedagogik ta'lim jarayonida reflektiv faoliyatni rivojlantirish bo'lajak pedagoglarning kasbiy shakllanishida muhim omil sifatida qaraladi. Bu borada ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlar, tahliliy savollar hamda o'z-o'zini baholash usullaridan foydalanish talabalarning metakognitiv faoliyatini faollashtiradi. Reflektiv faoliyat talabalarga o'z bilimlarini chuqur anglash hamda o'quv jarayonida yuzaga keladigan muammolarni mustaqil ravishda hal etish imkonini beradi. Natijada talabalarda o'z faoliyatini rejalashtirish, nazorat qilish va baholash ko'nikmalari shakllanadi. Bu esa metakognitiv kompetentlikning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Integratsiyalashgan ta'lim faoliyati talabalarning bilish jarayonlarini faollashtirishga xizmat qiladigan samarali pedagogik yondashuvlardan biridir. Mazkur yondashuv turli fanlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ta'minlash orqali bilimlarni tizimli ravishda o'zlashtirish imkonini yaratadi. Integratsiyalashgan ta'lim jarayonida talabalar turli fanlarga oid bilimlarni bir-biri bilan bog'lash orqali murakkab pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bunday ta'lim muhiti talabalarning metakognitiv jarayonlarini faollashtiradi, chunki ular o'quv faoliyati davomida o'z fikrlash jarayonlarini tahlil qilishga va muammolarni hal qilishning turli strategiyalarini qo'llashga majbur bo'ladilar. Natijada talabalarning reflektiv fikrlashi rivojlanadi hamda ularning pedagogik qarorlar qabul qilish qobiliyati oshadi.

Bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida metakognitiv yondashuvni qo'llash pedagogik ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Metakognitiv yondashuv talabalarning o'quv faoliyatiga ongli ravishda yondashishini ta'minlaydi hamda ularning mustaqil o'rganish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bunday yondashuv orqali talabalar o'z bilimlarini chuqur tahlil qilish hamda o'quv faoliyatining samaradorligini baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, metakognitiv yondashuv pedagogik ta'lim jarayonida innovatsion metodlarni qo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi. Interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar va integratsiyalashgan ta'lim faoliyati talabalarning metakognitiv kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa kelajakda tarbiyachilarning pedagogik faoliyatini samarali tashkil etishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini tashkil etish bo'lajak tarbiyachilarning metakognitiv kompetentligini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Integratsiyalashgan ta'lim jarayonida talabalar turli fanlarga oid bilimlarni bir-biri bilan bog'lash orqali muammoli vaziyatlarni kompleks tarzda tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, integratsiyalashgan ta'lim talabalarda quyidagi ko'nikmalarni rivojlantiradi:

- reflektiv fikrlash;
- muammoli vaziyatlarni tahlil qilish;
- o'quv faoliyatini rejalashtirish;
- o'z faoliyatini baholash.

Natijada talabalarning metakognitiv faoliyati faollashadi hamda ularning kasbiy tayyorgarligi oshadi.

Integratsiyalashgan ta'lim faoliyati bo'lajak tarbiyachilarning metakognitiv kompetentligini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Ushbu yondashuv talabalarning reflektiv fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda ularning o'quv faoliyatini ongli ravishda boshqarish imkoniyatini kengaytiradi.

Yuqoridagi ma'lumotlarga asoslanib quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

- integratsiyalashgan ta'lim talabalarning bilish faoliyatini faollashtiradi;
- metakognitiv kompetentlikni rivojlantirish pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshiradi;
- integratsiyalashgan ta'lim jarayonida reflektiv faoliyatni tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Mazkur yondashuv bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonini takomillashtirish hamda ularning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun 16.12.2019 yildagi O'RQ-595-son
2. "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 08.05.2019 yildagi PQ-4312-son
3. "Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogining kasbiy standartini tasdiqlash to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 08.07.2025 yil VMQ-423-son
4. Mahkamova, M. N. (2022). Bo'lajak tarbiyachilar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari. // Ta'lim va rivojlanish, №4, 36–41-betlar.
5. Karimova, Z. S. (2021). Integratsiyalashgan ta'lim metodikasi asoslari. // Maktabgacha ta'lim jurnali, №3, 24–29-betlar.
6. Abduqodirova, D. A. (2020). Maktabgacha ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: TDPU nashriyoti.
7. UNESCO. (2021). Innovative Teaching and Learning in Higher Education. Paris: UNESCO Publishing.
8. OECD. (2020). Education and Skills Outlook. Paris: OECD Publishing.
9. European Commission. (2021). Digital Education Action Plan 2021–2027. Brussels.
10. World Bank. (2020). Realizing the Future of Learning: From Learning Poverty to Learning for Everyone. Washington DC.
11. Journal of Educational Psychology. (2019). Research on metacognition and learning strategies, 111(4), 567–582.
12. International Journal of Educational Technology. (2020). Simulation-based learning in higher education, 17(2), 45–63.